

Rama IX Art Museum Foundation

นิทรรศการศิลปกรรม

เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เนื่องในโอกาสทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี

An Art Exhibition on the Auspicious Occation of
the 60th Anniversary Celebrations
of His Majesty's Accession to the Throne

พระจอมเกล้าลาดกระบังนิทรรศน์ ๔๙ :
เกิดได้ ๖๐ ปี ครองราชย์ พระบิดาแห่งเทคโนโลยีของไทย

นิทรรศการศิลปกรรม
เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เนื่องในโอกาสทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี

An Art Exhibition
on the Auspicious Occasion of the 60th Anniversary Celebrations of
His Majesty's Accession to the Throne
Rama IX Art Museum Foundation

โดยคณาจารย์ประจำและอาจารย์พิเศษ ภาควิชาจิตรศิลป์
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
ณ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
ถนนฉลองกรุง เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ๑๐๕๒๐
ระหว่างวันที่ ๑๔-๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๙

By the Members of Department of Fine Arts, Faculty of Architecture
King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang, Bangkok, Thailand.
14-19 November, 2006.

Rama IX Art Museum Foundation

ที่ รล ๐๐๔.๒/ ๑๗๘๗๕

สำนักพระราชพิธี

พระบรมมหาราชวัง กทม. ๑๐๒๐๐

๓ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง พระราชทานพระบรมราชานุญาต

เรียน อธิการบดีสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

อ้างถึง หนังสือที่ ศธ ๐๕๒๔/๒๖๔๘ ลงวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๕๙

ตามที่ท่านได้มีหนังสือขอให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทาน
พระบรมราชานุญาตเชิญพระบรมฉายาลักษณ์ และภาพถ่ายจิตรกรรมฝีพระหัตถ์ ตามสำเนา
ที่แนบไป ไปลงพิมพ์ในสูจิบัตรและเผยแพร่ในงานนิทรรศการ “พระจอมเกล้าลาดกระบังนิทรรศ ๕๙ :
เกิดให้ ๖๐ ปี ครองราชย์พระบิดาแห่งเทคโนโลยีของไทย” ณ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า
เจ้าคุณทหารลาดกระบัง ระหว่างวันที่ ๑๔-๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๙ ความแจ้งอยู่แล้ว นั้น
พระราชทานพระบรมราชานุญาต

ป.พ.ค. อ่อนก.

(นายประสพโชค อ่อนก)

ผู้ช่วยราชเลขาธิการ ปฏิบัติราชการแทน

ราชเลขาธิการ

กองข่าว

โทร. ๐๒ ๒๒๕ ๓๔๕๗-๖๒ ต่อ ๓๔๐๕

โทรสาร ๐๒ ๒๒๕ ๓๒๙๗

พระจอมเกล้าลาดกระบังนิทรรศน์ ๕๕ :
เกิดได้ ๖๐ ปี ครองราชย์ พระบิดาแห่งเทคโนโลยีของไทย

นิทรรศการศิลปกรรม
เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เนื่องในโอกาสทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี
An Art Exhibition
on the Auspicious Occasion of the 60th Anniversary Celebrations of
His Majesty's Accession to the Throne

© ๒๕๔๙ สงวนลิขสิทธิ์ : ภาควิชาวิจิตรศิลป์, สจล.
© 2006 Copyright : Department of Fine Arts, KMITL.

ISBN 974-15-2822-1

บรรณาธิการ : รองศาสตราจารย์สรณรงค์ สิงห์เสนี
ผู้ช่วยบรรณาธิการ : รองศาสตราจารย์กันจนา คำโสภี
ออกแบบ : อาจารย์กิตติ อมรพัฒนกุล
ถ่ายภาพ : นายวุฒิ เชาว์ศิลป์
พิมพ์อักษร : นางสาวธนัทธร ศรีจันเพชร
พิมพ์ที่ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม

Editor: Assoc. Prof. Sannarong Singhaseni
Assistant Editor: Assoc. Prof. Kunjana Dumsopée
Design: Kitti Amornpatanakul
Photograph: Wut Chaosilp
Typing: Thanatorn Srijunpetch
Printed in Thailand by Amarin Printing and Publishing PCL.
Edition Limited to 5000 Copies

ที่มาของภาพจิตรกรรมฝีพระหัตถ์
กรมศิลปากร, ๒๕๔๙. จิตรกรรมฝีพระหัตถ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. พิมพ์ครั้งที่ ๑.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ บริษัท ด้านสถาปัตย์การพิมพ์ จำกัด, หน้า ๑๖-๒๑
มูลนิธิหอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๙. ศิลปะแห่งรัชกาลที่ ๙. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : เนื่องในวโรกาส
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี, หน้า ๒๐-๒๙
ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย, ๒๕๓๙. อัครศิลปิน. กรุงเทพฯ : ป.สัมพันธ์พานิชย์, หน้า ๓๖-๔๔

Rama IX Art Museum Foundation

สารบัญ

6	สารจากอธิการบดี สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
7	คำนำ หัวหน้าภาควิชาวิจิตรศิลป์
8	พระราชประวัติ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
10	จิตรกรรมฝีพระหัตถ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
13	งานช่างของในหลวง
25	ภาพผลงานจิตรกรรมฝีพระหัตถ์ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
39	ผลงานศิลปกรรมเฉลิมพระเกียรติ
89	ประวัติศิลปิน
103	ขอบขอบคุณ

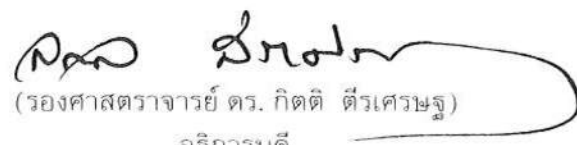

สารจากอธิการบดี

เนื่องในโอกาสแห่งการเฉลิมฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปีของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหาจักรีบรมราชูปถัมภ์ จักรีนฤพดินทร์ สยามมินทราธิราช บรมนาถบพิตร ผู้ทรงเป็นพระบรมอรรพมหาราช พระมหาธรรมราชาผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงยังด้วยพระอัจฉริยภาพ พระวิริยภาพ และพระบรมเดชานุภาพ ทรงมุ่งมั่นบำเพ็ญพระราชกรณียกิจและอุทิศพระองค์ในการทรงงานเพื่อพสกนิกรของพระองค์ได้อยู่เย็นเป็นสุข และบ้านเมืองมั่นคงวัฒนาถาวร อันเป็นที่ประจักษ์แก่อาณาประเทศ พระเกียรติคุณขจรไกล สถาสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง จึงน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมจัดงานนิทรรศการ พระจอมเกล้าลาดกระบังนิทรรศ ๔๙ : เทิดไท้ ๖๐ ปีครองราชย์พระบิดาแห่งเทคโนโลยีของไทย ในระหว่างวันที่ ๑๔-๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๔ เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติและแสดงความจงรักภักดี ถวายเป็นราชสักการะแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงมีพระปรีชาสามารถในเรื่องต่างๆ มากมายและทรงรอบรู้อย่างลึกซึ้งและละเอียดลออเป็นอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นศาสตร์ทางด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี สังคม เกษตร และด้านศิลปกรรม

พระอัจฉริยภาพทางด้านศิลปกรรม โดยเฉพาะในงานจิตรกรรมฝีพระหัตถ์ พระองค์ทรงสนพระราชหฤทัยงานจิตรกรรมมาตั้งแต่ทรงพระเยาว์ ทรงศึกษาจากสรรพตำรา ทรงฝึกฝนด้วยพระวิริยะอุตสาหะด้วยพระองค์เอง ตลอดจนทรงเสด็จเยี่ยมเยียนศิลปิน ทอดพระเนตรวิธีการสร้างสรรค์งานศิลปะของศิลปินทุกวัย ทรงงานจิตรกรรมฝีพระหัตถ์อย่างต่อเนื่องในช่วง พ.ศ. ๒๕๐๒-๒๕๑๐ ยามที่ทรงว่างเว้นจากพระราชภารกิจ จิตรกรรมฝีพระหัตถ์มีจำนวนกว่า ๑๐๐ ภาพ มีทั้งภาพเหมือน ภาพกึ่งนามธรรมและภาพนามธรรม โดยทรงพระราชทานเพื่อเผยแพร่แก่หมู่พสกนิกร ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๖ ในการแสดงนิทรรศการศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ ๑๔ และหลังจากนั้นก็ทรงพระราชทานงานจิตรกรรม และภาพถ่ายฝีพระหัตถ์เข้าร่วมแสดงงานดังกล่าวมาโดยตลอด จนถึงปัจจุบัน นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณแก่ปวงชนชาวไทยและหมู่เหล่าศิลปินผู้สร้างสรรค์งานศิลปะยิ่งนักที่เรามีพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีพระปรีชาสามารถรอบด้าน ทรงเห็นคุณค่าของงานศิลปกรรมที่ควรค่าแก่การรักษาและส่งเสริมให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น เพราะศิลปะและวัฒนธรรมเป็นความเจริญทางปัญญาและจิตใจ จะขาดเสียมิได้จากความเจริญทางด้านอื่นๆ

นิทรรศการศิลปกรรมเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวโรกาสทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ในครั้งนี้ จึงเปรียบเสมือนการสืบทอด พระราชปณิธานของพระองค์ในการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมใหม่ๆ บนพื้นฐานของความเป็นไทยในปัจจุบัน สะท้อนให้เห็นถึงความคิด และจิตวิญญาณที่จะสืบสานศิลปะและวัฒนธรรมให้ดำรงคงอยู่ต่อไป

(รองศาสตราจารย์ ดร. กิตติ สิริเศรษฐกุล)

อธิการบดี

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

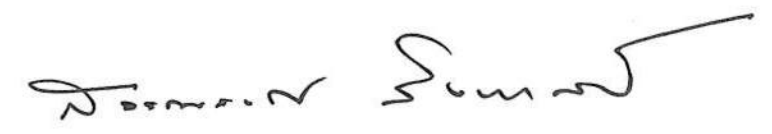

คำนำ

นิทรรศการศิลปกรรมเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี เป็นโครงการที่ภาควิชาจิตรศิลป์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง จัดขึ้น โดยเป็นส่วนหนึ่งในนิทรรศการหลักของสถาบันฯ พระจอมเกล้าลาดกระบังนิทรรศ ๔๙ : เทิดไท้ ๖๐ ปีครองราชย์ พระบิดาแห่งเทคโนโลยีของไทย” ระหว่างวันที่ ๑๔-๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๔ โดยมีสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเป็นองค์ประธานนิทรรศการ นิทรรศการนี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อเผยแพร่และร่วมแสดงความจงรักภักดีที่เหล่าคณาจารย์ประจำและอาจารย์พิเศษผู้สอนศิลปะของภาควิชาฯ มีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในฐานะที่ทรงเป็น “อัครศิลปิน” โดยอัญเชิญภาพผลงานจิตรกรรมฝีพระหัตถ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จัดพิมพ์ลงในสูจิบัตรและจัดแสดงในลักษณะสื่อศิลปะ พร้อมแสดงผลงานสร้างสรรค์ศิลปกรรมร่วมสมัยโดยคณาจารย์ในภาควิชาฯ ประกอบด้วยผลงานจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ ภาพถ่าย สื่อผสม และสื่อศิลปะ ทั้งในลักษณะ ๒ มิติ และ ๓ มิติ มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับพระองค์ท่านและงานสร้างสรรค์ ที่มีเนื้อหาในรูปแบบและเทคนิคเฉพาะตัวของศิลปินแต่ละคน นิทรรศการนี้จะช่วยเสริมสร้างและเติมเต็มในส่วนของคุณพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทางด้านทำนุบำรุง ศิลปะและวัฒนธรรมให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ภาควิชาจิตรศิลป์ ถือเป็นพันธกิจหลักที่จะเป็นหน่วยงานส่งเสริมเผยแพร่และทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมของชาติให้เจริญสืบต่อไป เป็นการปลูกฝังเยาวชนของชาติให้รู้จักชื่นชมความงาม ชัดเจนจิตใจให้ละเอียดอ่อนและมีสุนทรียภาพ จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผู้เข้าชมงานนิทรรศการจะได้รับอรรถรสและร่วมรับชมสุนทรียภาพจากภาพผลงานจิตรกรรมฝีพระหัตถ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและผลงานศิลปกรรมร่วมสมัยของคณาจารย์จากภาควิชาฯ ทั้งจะเป็นประโยชน์ ต่อผู้ที่สนใจจะศึกษาความก้าวหน้า และการผสมผสานระหว่างศิลปกรรมกับเทคโนโลยีในมิติใหม่ๆ

ในนามของภาควิชาจิตรศิลป์ รู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้อัญเชิญภาพจิตรกรรมฝีพระหัตถ์ลงพิมพ์ในสูจิบัตร ขอขอบคุณสำนักพระราชเลขาธิการ กองทุนวิจัยสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง และศิลปินทุกท่านตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องทุกหน่วยงานที่ได้ร่วมกันน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมทำงานถวายเป็นราชสักการะแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อร่วมเฉลิมพระเกียรติในมหามงคลสมัยในครั้งนี้

(รองศาสตราจารย์สรณณรงค์ สิงห์เสนี)

หัวหน้าภาควิชาจิตรศิลป์

พระราชประวัติ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระราชสมภพ เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๔๗๐ ณ โรงพยาบาลเมาท์ ออเบิร์น (Mount Auburn) เมืองเคมบริดจ์ รัฐแมสซาชูเซตส์ สหรัฐอเมริกา เป็นพระโอรสองค์เล็กในสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (หม่อมล้นเกล้าฯ มหิดล ณ อยุธยา) เป็นพระราชอนุชาในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร และสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ พระนามเดิม คือ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภูมิพลอดุลยเดช

ทรงรับการศึกษาเบื้องต้นที่โรงเรียนมาแตร์เดอี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ หลังจากนั้นจึงเสด็จพระราชดำเนินไปทรงศึกษาในชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนเมียร์มอง และชั้นมัธยมศึกษาที่โรงเรียนนวล เดอ ลา ซืออิส โรมองด์ เมืองแซลลีสูร์ โลซานน์ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ต่อมาทรงเข้ารับการศึกษาที่โรงเรียนยิมนาส คลาสสิก กังโตนาลแห่งโลซานน์ และทรงศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่มหาวิทยาลัยโลซานน์ แผนกวิทยาศาสตร์

ใน พ.ศ. ๒๔๗๗ เมื่อพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร เสด็จขึ้นครองราชย์ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภูมิพลอดุลยเดชทรงได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช ใน พ.ศ. ๒๔๘๔ ทรงได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานยศทหารเป็นร้อยโทพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช นายทหารพิเศษประจำกรมทหารราบที่ ๑ กองพันที่ ๑ มหาดเล็ก รักษาพระองค์

ภายหลังการสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามา

สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ทรงอุ้มพระโอรส (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช)

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงฉายกับพระธิดาและพระโอรส เมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๑

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ในวันราชาภิเษกสมรส (๒๘ เมษายน ๒๔๙๕)

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ทรงฉายกับพระราชโอรสและพระราชธิดา

ธิบดินทร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ รัฐบาลได้กราบบังคมทูลเชิญพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดชขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ต่อมา โดยมีพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ารังสิตประยูรศักดิ์ กรมหลวงชัยนาทนเรนทร และพระยามานวราชเสวีเป็นคณะผู้สำเร็จราชการแผ่นดินแทนพระองค์ จนกว่าจะทรงบรรลุนิติภาวะ

ระหว่างประทับเพื่อทรงศึกษาต่อในต่างประเทศ ทรงต้องพระราชอภัยยศกับหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิตติยากร (ภายหลังมีพระบรมราชโองการสถาปนาเป็นสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ) พระธิดาในพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้านักขัตรมงคล กรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถ (หม่อมราชวงศ์นักขัตรมงคล กิตติยากร) และหม่อมหลวงบัว กิตติยากร ทรงเข้าพระราชพิธีราชาภิเษกสมรส ในวันที่ ๒๘ เมษายน ๒๔๙๕ ณ พระตำหนักวังสระปทุม

ในวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๔๙๓ ทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระบรมมหาราชวัง ในครั้งนั้นได้พระราชทานพระปฐมบรมราชโองการว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

ต่อมาในวันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๔๙๔ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงพระผนวช ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงได้รับการถวายพระสมณฉายาว่า ภูมิพล และประทับจำพรรษา ณ วัดบวรนิเวศวิหาร

นับแต่เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติจนถึงปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงดำรงอยู่ในทศพิธราชธรรม อุทิศพระองค์บำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานัปการ ทรงเป็นศูนย์รวมแห่งความสามัคคีของปวงชนชาวไทยตลอดมา

จิตรกรรม ฝีพระหัตถ์ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เรียบเรียงโดย สร.ลลสมรงค์ สิงห์เลอ

พระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในด้านศิลปวัฒนธรรมเป็นที่ประจักษ์และทราบกันดีในหมู่เหล่าปวงประชาทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศว่าพระองค์ทรงเป็นทั้งจิตรกร นักดนตรี นักถ่ายภาพ นักคิดประดิษฐ์ นักกีฬาเรือใบ ฯลฯ ซึ่งยากที่จะมีกษัตริย์พระองค์ใดจะมีพระปรีชาสามารถในหลากหลายด้านได้เท่าเฉพาะด้านศิลปะเพียงอย่างเดียวก็มีเรื่องราวที่น่าสนใจมากมาย ผลงานของพระองค์ท่านได้ปรากฏเป็นที่ยอมรับในวงการศิลปะและสร้างความชื่นชมโสมนัสแก่บรรดาศิลปินและประชาชนทั้งยังเป็นการปลูกฝังนิสัยและความคิดที่จะรักในศิลปะให้แก่เยาวชนรุ่นใหม่ที่จะเจริญรอยตามพระองค์ท่านต่อไปภายหน้า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงสนพระราชหฤทัยในงานศิลปะด้านจิตรกรรมมาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ครั้งที่ยังประทับอยู่ ณ ประเทศสวิสเซอร์แลนด์จบงานแสดงนิทรรศการในประเทศไทย (ประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๖ - พ.ศ. ๒๔๙๒) โดยทรงศึกษาและฝึกฝนด้วยพระองค์เองจากตำราต่างๆ ที่ทรงซื้อและมีผู้ทูลเกล้าฯ ถวาย รวมไปถึงเมื่อทรงสนพระราชหฤทัยในศิลปินคนไหนก็จะเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรและมีพระราชปฏิสันถารวิธีการทำงานของศิลปิน วิธีผสมสี การใช้สีและเทคนิควิธีการต่างๆ เมื่อทรงเข้าพระราชหฤทัยในการทำงานของศิลปินแต่ละคนแล้วจะทรงนำเอาวิธีการเหล่านั้นกลับมาทรงฝึกฝนด้วยพระองค์เองจนทรงพระปรีชาสามารถในการสร้างสรรค์งานศิลปะต่างๆ เป็นอย่างดี

ราว พ.ศ. ๒๕๐๒ - พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นช่วงระยะเวลาที่ทรงงานจิตรกรรมอย่างต่อเนื่องและจริงจัง เมื่อทรงว่างเว้นจากพระราชภารกิจ ผลงานจิตรกรรม ฝีพระหัตถ์ที่ทรงสร้างสรรค์ขึ้นมีทั้งลักษณะ ภาพเหมือนจริง (Portrait) ภาพที่

แสดงออกแบบรุนแรงตามคตินิยมแบบเอ็กซ์เพรสชันนิสซึม (Expressionism) ภาพแบบคิวบิซึม (Cubism) ภาพแบบกึ่งนามธรรม (Semi-Abstract) ภาพแบบนามธรรม (Abstract) ในระยะแรกๆ พระองค์ทรงเขียนภาพเหมือนของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอทุกพระองค์ และผู้ใกล้ชิดเบื้องยุคลบาท ตลอดจนภาพหุ่นนิ่งและภาพทิวทัศน์ ทรงศึกษาความถูกต้องจากต้นแบบทรงระบายแสงเงาอย่างนุ่มนวล ระยะต่อมา ทรงเริ่มเขียนภาพที่มีลักษณะเป็นภาพนามธรรมมากขึ้น ทรงเขียนภาพผสมผสานระหว่างข้อมูลที่ทรงเห็นจากธรรมชาติกับพระราชดำริส่วนพระองค์ มีลักษณะรูปทรงของสิ่งที่ทรงเห็น แต่มีการตัดทอนเพิ่มแนวคิดส่วนพระองค์ สร้างสรรค์จนเกิดเป็นรูปทรงใหม่ขึ้น เช่นภาพเรื่องราวเกี่ยวกับคนและใบหน้า ภาพคนเต็มตัว ระยะหลังเทคนิคในการเขียนภาพที่ค่อยๆ ได้เปลี่ยนนุ่มนวลได้เปลี่ยนแปลงไป โดยทรงเขียนสีน้ำมันซ้อนหนาเป็นก้อนใช้ลักษณะฝีแปรงที่มีความเคลื่อนไหวแบบฉับพลันการใช้สีมีลักษณะเป็นสีส่วนพระองค์ตัดทอนโครงสร้างขึ้นตามที่ทรงจินตนาการมีลักษณะเป็นกึ่งนามธรรมและนามธรรม อย่างไรก็ตามยังคงเป็นงานจิตรกรรมฝีพระหัตถ์ที่มีลักษณะเฉพาะของพระองค์ท่านอย่างชัดเจน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงงานจิตรกรรมไว้ถึง ๑๖๗ ภาพ ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว เริ่มเผยแพร่แก่หมู่พสกนิกร นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๖ โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานภาพ ๖ ภาพเข้าร่วมแสดงงานศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ ๑๔ ซึ่งก็สร้างความปลื้มปิติในหมู่เหล่าศิลปินประชาชนตลอดจนสถาบันศิลปะ และสถานศึกษาศิลปะ ต่างตื่นตัวชื่นชมในพระปรีชาสามารถและพระอัจฉริยภาพในด้านศิลปะเป็นอย่างมาก หลังจากนั้นก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

พระราชทานภาพผลงานฝีพระหัตถ์ ทั้งภาพจิตรกรรมและภาพถ่าย เข้าร่วมแสดงในงานศิลปกรรมแห่งชาติอย่างต่อเนื่องมาจนปัจจุบัน เมื่อคราวสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๒๕) กรมศิลปากรได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตจัดแสดงนิทรรศการพิเศษ จิตรกรรมฝีพระหัตถ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์ ถนนเจ้าฟ้า ซึ่งนับว่าเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่มีการจัดแสดงผลงานศิลปกรรมฝีพระหัตถ์พระมหากษัตริย์เพียงพระองค์เดียวและในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ อันเป็นปีมหามงคลที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี กรมศิลปากรในฐานะหน่วยงานที่ดำเนินการอนุรักษ์จิตรกรรมฝีพระหัตถ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งได้ดำเนินงานมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๗ จนถึงปัจจุบันได้จัดนิทรรศการพิเศษ จิตรกรรมฝีพระหัตถ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวขึ้นอีกครั้งทั้งในเขตกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด อีกทั้งรัฐบาลได้จัดนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติฯ ณ อิมแพ็ค เมืองทองธานีโดยอัญเชิญภาพจิตรกรรมฝีพระหัตถ์อีกส่วนหนึ่งนำมาจัดแสดง เผยแพร่ให้สาธารณชนได้ร่วมกันชื่นชมในพระอัจฉริยภาพทางด้านศิลปะของพระองค์เพื่อเฉลิมพระเกียรติในฐานะองค์อัครศิลปินสาขาศิลปะจิตรกรรม อีกทั้งทรงเป็นองค์อุปถัมภ์งานศิลปกรรมสาขาต่างๆ ของชาติอีกด้วย

งานจิตรกรรมฝีพระหัตถ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น นอกจากจะสะท้อนให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพของพระองค์ทางด้านศิลปะแล้วยังสะท้อนอารมณ์ความรู้สึก ความคิดในการสร้างงานศิลปะร่วมสมัยของพระองค์ท่านออกมาอย่างชัดเจน ทรงแสดงออกอย่างอิสระด้วยเส้น ด้วยสี ด้วยร่องรอยฝีแปรง ด้วยสัญลักษณ์ที่สื่อความหมาย ทรงจัดวางองค์ประกอบภาพอย่าง

มีชั้นเชิงสลับซับซ้อน ทำให้ผู้ดูเกิดอารมณ์ความรู้สึกและมุมมองที่แตกต่างกันออกไปรวมถึงการที่จะทรงมีพระราชประสงค์ให้ผู้ชมได้ใช้ความคิดและจินตนาการได้อย่างอิสระ

พระเกียรติคุณและพระปรีชาสามารถทางด้านศิลปกรรมสาขาต่างๆ เป็นที่ประจักษ์ในหมู่พลชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ สถาบันหลายแห่งได้ทูลเกล้าถวายปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ด้านศิลปะแก่พระองค์เช่นมหาวิทยาลัยศิลปากรทูลเกล้าถวายปริญญาศิลปดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์สาขาจิตรกรรมเมื่อปีพ.ศ.๒๕๐๘ คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้ทูลเกล้าถวายพระราชสมัญญาว่า “อัครศิลปิน” เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๙ และสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบังทูลเกล้าถวายปริญญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์สาขาจิตรกรรม เมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๑

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงงานจิตรกรรมต่อเนื่องตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๐๒ จนถึง พ.ศ.๒๕๑๐ หลังจากนั้นก็ได้ทรงงาน

จิตรกรรมอีกเนื่องจากทรงมีพระราชภารกิจของประเทศชาติอันใหญ่หลวงในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ประชาชนชาวไทยเพื่อให้พลชนนิกรของพระองค์ได้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นจึงทรงอุทิศเวลาให้กับพระราชกรณียกิจอื่นๆ ที่จำเป็นและสำคัญกว่าอย่างไรก็ตามพระองค์ก็ยังทรงสนพระทัยส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปะของไทยมาโดยตลอดดังพระราชดำรัสเปิดการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ ๑๔ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๐๖ ความว่า

“ชาติที่เจริญแล้วย่อมพยายามรักษาส่งเสริมเทิดทูนศิลปะของตน ศิลปะของไทยเราเป็นศิลปะที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์มาด้วยความประณีตบรรจง ได้รับความนิยมตลอดมาจนบัดนี้ ควรที่เราจะพยายามจดจำฝังใจไว้ ช่วยกันรักษามาตรฐานและค้นคว้าเพื่อให้ศิลปะของเราก้าวหน้า กว้างขวางยิ่งขึ้น ข้าพเจ้ายินดีที่ได้ทราบว่าศิลปินของเราได้มีโอกาสแสดงงานศิลปะให้แพร่หลายออกไปในต่างประเทศและได้รับการยกย่องชมเชย ผลงานที่ได้รับนี้มีได้เกิดประโยชน์เฉพาะตัวเท่านั้น ย่อมมีผลมาสู่ชาติบ้านเมืองด้วย”

งานช่าง ของในหลวง จิตรกรรม และประติมากรรม

โดยอาจารย์ปัทมญา วิจิตรสุนทร

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. ๒๕๔๙. จิตรกรรมฝีพระหัตถ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ บริษัทด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด.

จุลทรรศน์ พยัคฆานนท์. ๒๕๔๕. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับศิลปกรรมไทย. วารสารศิลปะคณะจิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. ปีที่ ๑ (กันยายน) : ๓๓-๔๕.

ปัญญา วิจินธนสาร. ๒๕๓๙. งานช่างของในหลวง. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

ความสนพระราชหฤทัย

งานจิตรกรรมและประติมากรรม

ศิลปินไทยที่ได้ร่วมพิธีเปิดงานแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ ๑๓ เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ต่างถือเป็นนิมิตหมายอันดียิ่งสำหรับวงการศิลปะสมัยใหม่ของไทยที่เพิ่งจะเริ่มต้นด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดงานเป็นครั้งแรก ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๐๖ ก็ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดงานศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ ๑๔ และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานภาพเขียนฝีพระหัตถ์ เข้าร่วมแสดงเป็นครั้งแรกด้วยเป็นจำนวน ๖ ภาพ จิตรกรรมฝีพระหัตถ์ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้แสดงในงานศิลปกรรมแห่งชาตินับตั้งแต่ครั้งที่ ๑๔ เป็นต้นมา มีเพียงแต่เป็นที่ประจักษ์ในพระปรีชาสามารถด้านทัศนศิลป์เท่านั้น แต่ยังทำให้ศิลปินและผู้ชื่นชมศิลปะตระหนักได้ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นองค์อุปถัมภ์กษัตริย์ทรงสร้างสรรค์ เผยแพร่งานศิลปะ และทรงเป็นผู้นำศิลปินสมัยใหม่ด้วยพระองค์เอง ทรงมีพระราชดำรัสถึงคุณค่าของศิลปะ และประโยชน์ของการเผยแพร่ผลงานศิลปะว่า

งานแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ นอกจากจะมีวัตถุประสงค์เพื่อการส่งเสริมอัจฉริยภาพของศิลปินแล้ว ยังสร้างเกียรติให้แก่ชาติ และอำนวยประโยชน์แก่ประชาชนโดยส่วนรวมให้มีโอกาสใส่ใจในสิ่งที่สวยงาม เจริญตาและเจริญใจเป็นผลให้เกิดนิสัยรักความประณีตวิจิตรบรรจง มีความรู้สึกละเอียดอ่อน เกิดความคิดในทางที่ดีงาม เป็นการยกระดับทางจิตใจของประชาชนในชาติให้สูงขึ้น... (พระราชดำรัสพระราชทานในพิธีเปิดงานแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ ๑๓ เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๐๕)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยงานศิลปะด้านจิตรกรรมตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ครั้งที่ยังประทับอยู่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์

(ประมาณ พ.ศ.๒๔๘๐-๒๔๘๘) โดยทรงศึกษาด้วยพระองค์เอง ทรงฝึกเขียนเองและทรงศึกษาจากตำราต่าง ๆ ทั้งที่ทรงซื้อด้วยพระองค์เองและที่มีผู้ทูลเกล้าฯ ถวาย เมื่อทรงสนพระราชหฤทัยงานเขียนของศิลปินผู้ใดก็จะเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมศิลปินผู้นั้นถึงที่พัก เพื่อทรงมีพระราชปฏิสันถารและทอดพระเนตรวิธีการทำงานของเขา ไม่ว่าจะเป็นวิธีการใช้สี การผสมสี ตลอดจนเทคนิควิธีการต่าง ๆ เมื่อทรงเข้าพระราชหฤทัยการทำงานของเขาอย่างถ่องแท้แล้ว ก็จะทรงนำวิธีการเหล่านั้นมาทรงฝึกฝนด้วยพระองค์เอง ทั้งนี้มิใช่จะเสด็จพระราชดำเนินไปเพียงครั้งเดียว แต่จะเสด็จพระราชดำเนินไปบ่อย ๆ จนทรงเข้าพระราชหฤทัยในการสร้างสรรค์งานของศิลปินเหล่านั้นเป็นอย่างดี (จิตรกรรมฝีพระหัตถ์, ๒๕๒๕ : ไม่มีเลขหน้า)

ในระหว่างที่ทรงงานจิตรกรรมอย่างจริงจังในช่วง พ.ศ.๒๔๖๒ ถึง พ.ศ.๒๔๖๐ ก็ได้เสด็จพระราชดำเนินไปพบศิลปินที่ทรงสนพระราชหฤทัยเช่น เมื่อครั้งที่เสด็จพระราชดำเนินไปประเทศสวิตเซอร์แลนด์ในเดือนกันยายน พ.ศ.๒๕๐๗ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยม ออสการ์ โคคอสกา (Oskar Kokoschka) ศิลปินชาวออสเตรียถึงที่บ้านของเขาที่เมืองวิลเนฟ (Villeneuve)

เมื่อสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์กราบทูลสัมภาษณ์ว่าทรงเริ่มการวาดภาพอย่างไร ทรงตอบว่า “เริ่มด้วยท่านขึ้น (ม.จ.ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์) นำเครื่องเขียนครบชุด มีแปรง สี ผ้าใบ ฯลฯ มา จะให้แม่เขียนให้ได้รู้สึกว่าจะวาดเลยเอามาเขียนเสียเอง” (สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนาฯ, ๒๕๓๐ : ๒๘๑) ในการวาดภาพนั้น พระองค์ทรงเริ่มต้นด้วยการเขียนภาพสีน้ำเป็นภาพ “ไฟไหม้กรุงเทพฯ” ซึ่งเป็นสภาพไฟไหม้หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ หม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ ทรงเคยเห็นภาพฝีพระหัตถ์ดังกล่าวนี้ (ม.จ.การวิก จักรพันธุ์, สัมภาษณ์)

แม้ในขณะที่ทรงมีพระราชภารกิจในระหว่าง

พ.ศ.๒๔๘๘-๒๔๘๙ ซึ่งต้องโดยเสด็จสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลในพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ระหว่างประทับอยู่ที่กรุงเทพมหานคร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ยังทรงงานศิลปะในเวลาที่ทรงว่าง ดังปรากฏในลายพระราชหัตถเลขาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลทรงมีถึงสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ฉบับวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๔๘๙ ว่า “เล็กได้แต่งเพลงจังหวะ fox-trot และวงดนตรีได้เล่นเพลงนี้ในงาน Le Gommeux มีผลงานมากจริง ๆ ยังได้วาดภาพอีกหลายภาพ” (สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนาฯ, ๒๕๓๐ : ๒๘๑)

หลังจากเสด็จขึ้นครองราชย์แล้ว ทรงเริ่มวาดภาพอย่างจริงจังเมื่อราว พ.ศ. ๒๕๐๒ โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เชิญบรรดาจิตรกรไทยเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพร้อมสังสรรค์ด้วยเป็นครั้งคราว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเลี้ยงอาหารบ้าง มาร่วมวาดภาพบ้างขึ้นตามบ้าง ศิลปินไทยที่ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าฯ ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทในระยษนั้นได้แก่ เหม เวชกร เขียน ยิ้มศิริ จักรวิจิตร เกียรติทอง เพื่อ หริพิทักษ์ ไพฑูรย์ เมืองสมบูรณ์ ทวี นันทวงษ์ อวบ สาณะเสน เฉลิม นาศิริรักษ์ จุลทรรศน์ พยาฆรานนท์ ลาวลย์ ดาวราย และพิริยะ ไกรฤกษ์ เป็นต้น

แต่ละครั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงนำบุคคลที่จะเป็นแบบมาให้ศิลปินจับฉลากเลือกในการวาด โดยให้ศิลปินแต่ละคนทำงานตามเทคนิคและรูปแบบเฉพาะของตนอย่างเช่น หม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ ทรงใช้สีปาสเทลในการวาด อวบ สาณะเสน ใช้ปากกาหม่อมหาการวิก จักรพันธุ์ ทรงใช้สีน้ำ สวัสดิ์ตันดิสุข ใช้สีปาสเทลและสีชอล์ก เป็นต้น ส่วนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเองโปรดการใช้สีน้ำมันในการวาดภาพ

ในระหว่างที่ทรงร่วมวาดภาพและร่วมสังสรรค์กับศิลปินไทยนั้น พระองค์จะทรงมีพระ

ราชปฏิสันถาร แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทอดพระเนตรวิธีการทำงานของศิลปินแต่ละคนแต่เมื่อจะทรงงาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงใช้วิธีการทำงานของพระองค์เอง เมื่อหมดเวลาในการวาดภาพ จะทรงพระราชดำเนินทอดพระเนตรแต่ละภาพแล้วขอเก็บผลงานต่าง ๆ ของศิลปินไว้ทั้งหมด (ม.จ.การวิก จักรพันธุ์, สัมภาษณ์)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มิได้ทรงศึกษาศิลปะจากสถาบันศิลปะใดๆ แต่ได้ทรงศึกษาด้วยพระองค์เองจากตำราและจากการที่ทรงมีพระราชปฏิสันถารกับศิลปิน ต่อจากนั้นได้ทรงทดลองวาดภาพลักษณะต่าง ๆ งานจิตรกรรมฝีพระหัตถ์จึงมีทั้งภาพเหมือน ภาพที่แสดงออกซึ่งความรู้สึกที่รุนแรงแบบเอ็กซ์เพรสชันนิสม์ (Expressionism) ภาพแบบคิวบิสม์ (Cubism) ภาพแบบนามธรรม (abstract) และภาพแบบกึ่งนามธรรม (semi-abstract) นับแต่เมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์ราว พ.ศ. ๒๕๐๒ จนถึง พ.ศ.๒๕๑๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงวาดภาพจิตรกรรมไว้ถึง ๑๖๗ ภาพ

ศิลปินและประชาชนทั่วไปได้มีโอกาสชื่นชมผลงานฝีพระหัตถ์อย่างต่อเนื่อง เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานภาพเข้าร่วมแสดงงานศิลปกรรมแห่งชาตินับตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๐๖ เป็นต้นมา

นอกจากชาวไทยจะได้ชื่นชมภาพจิตรกรรมฝีพระหัตถ์จากการที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้จัดแสดงในงานแสดงศิลปกรรมแห่งชาติอย่างต่อเนื่องแล้ว ชาวต่างชาติก็ยังได้มีโอกาสชมฝีพระหัตถ์ด้วย ดังที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานภาพจิตรกรรมฝีพระหัตถ์จำนวนหนึ่งให้แก่องค์การ Soka Gakkai International แห่งประเทศญี่ปุ่นนำไปจัดแสดงนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติในวโรกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี ในระหว่างเดือนมิถุนายนถึงสิงหาคม พ.ศ.๒๕๓๙ โดยจัดแสดงที่ Tokyo Fuji Art Museum กรุงโตเกียวก่อนแล้วจึงนำไปจัดแสดงที่นครโอซากาต่อไป

นอกจากงานจิตรกรรมแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงสนพระราชหฤทัยและทรงพระปรีชาสามารถทางด้านประติมากรรมอีกด้วย พระองค์ทรงศึกษาค้นคว้าเทคนิควิธีการต่างๆ ในงานประติมากรรมด้วยพระองค์เองเช่นเดียวกับการศึกษางานจิตรกรรม พระองค์เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยือนศิลปินที่พระองค์ทรงสนพระราชหฤทัยทอดพระเนตรวิธีการทำงาน และทรงมีพระราชปฏิสันถารกับศิลปินถึงเทคนิควิธีการทำงานต่างๆ ทั้งในการปั้นการหล่อ และการทำแบบพิมพ์

นอกจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงสนพระราชหฤทัยในงานศิลปกรรมทั้งทางด้านจิตรกรรม และประติมากรรมแล้ว พระองค์ยังทรงสนับสนุนและส่งเสริมศิลปกรรมในประเทศเป็นอย่างมาก ดังปรากฏในพระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเสมอมา

ในระยะแรกๆ เมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชภารกิจที่ต้องเสด็จพระราชดำเนินเยือนมิตรประเทศต่างๆ ซึ่งปรากฏว่าเมื่อเสด็จพระราชดำเนินถึงประเทศใดที่เป็นแหล่งศิลปะจะต้องเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรกิจกรรมของสถาบันศิลปะของชาตินั้นๆ เสมอ เช่น ในระหว่างเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศสหรัฐอเมริกาใน พ.ศ.๒๕๐๓ ได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรศิลปะสถานแห่งฮอนโนลูลู ซึ่งมีศิลปกรรมพื้นบ้านของฮาวายและศิลปกรรมของชาติต่างๆ ทั่วโลก และเมื่อเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศอังกฤษ เมื่อ พ.ศ.๒๕๐๓ ก็ได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรพิพิธภัณฑ์มาตามดูโซต์ ซึ่งแสดงศิลปะรูปปั้นขี้ผึ้ง ที่ประเทศอิตาลีในปีเดียวกัน ได้เสด็จพระราชดำเนินเยือนสถาบันศิลปะตะวันออกไกลของอิตาลี ซึ่งมีภาพปั้นและภาพเขียนของช่างไทยแสดงอยู่ด้วย และได้เสด็จพระราชดำเนินเยือนพิพิธภัณฑ์บอร์เกเซ ซึ่งแสดงภาพแกะสลักและภาพเขียนสมัยเก่าของอิตาลี ทรงมีพระราชดำรัสแก่นายกเทศมนตรีกรุงโรม แสดงความชื่นชมที่

กรุงโรมเป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมของโลกมาตั้งแต่โบราณ การเสด็จพระราชดำเนินเยือนสถานที่ต่างๆ ดังกล่าวนี้นอกจากความสนพระราชหฤทัยส่วนพระองค์แล้ว ยังเป็นพระราชภารกิจส่วนหนึ่งดังที่ทรงมีพระราชดำรัสแก่ประชาชนเมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๐๓ ก่อนเสด็จพระราชดำเนินจากประเทศไทยว่า

ในการไปเยือนประเทศต่างๆ ข้าพเจ้าก็จะแสดงต่อประชาชนของประเทศเหล่านั้นว่าประชาชนชาวไทยมีมิตรจิตมิตรใจต่อเขา และข้าพเจ้าจะพยายามเต็มที่เพื่อให้ฝ่ายเขารู้จักเมืองไทย และให้เกิดมีน้ำใจดีต่อชาวไทย...

(กรมวิชาการ, ๒๕๓๔ : ๓๓)

การแสดงความรักในศิลปะที่เป็นสิ่งเชิดหน้าชูตาของชาติอื่นก็ดี การทำให้โลกประจักษ์ว่าผลงานของคนไทยได้แสดงอยู่ในระดับนานาชาติก็ดี นับได้ว่าเป็นไปตามพระราชประสงค์ดังกล่าวแล้ว

นอกจากทรงสร้างสรรค์งานศิลปะและพระราชทานภาพฝีพระหัตถ์ออกแสดงในงานแสดงศิลปกรรมแห่งชาติแล้ว ยังเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดงานแสดงศิลปกรรมแห่งชาติหลายครั้งแต่ละครั้งได้พระราชทานพระราชดำรัสที่มีคุณค่าต่อวงการศิลปะของไทย เพราะมีเพียงแต่เป็นกำลังใจแก่ศิลปินในการสร้างสรรค์งานเท่านั้น แต่ยังสามารถให้เห็นพระราชดำริและความสนพระราชหฤทัยในงานศิลปะอย่างยิ่ง ทรงมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับประโยชน์ของงานแสดงศิลปกรรมแห่งชาติว่า

...เป็นประโยชน์อย่างมากเพราะเป็นการสนับสนุนกระตุ้นเตือนให้ศิลปินผลิตงานศิลปะประเภทต่างๆ เพิ่มขึ้นได้เป็นอย่างดี ศิลปินนั้นเมื่อมีโอกาสได้ร่วมการแสดงเช่นนี้ย่อมตื่นตื้นตันยินดีที่จะได้แสดงผลงานของเขา เปรียบเทียบงานของเขากับงานของผู้อื่น พร้อมทั้งศึกษาความคิดและวิธีการของกันและกัน อันเป็นทางให้เกิดความรอบรู้กว้างขวางยิ่งขึ้นด้วย... (พระราชดำรัสเปิดการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติครั้งที่ ๑๗ เมื่อวันที่

ที่ ๑ มีนาคม พ.ศ.๒๕๑๐)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับคุณค่าของศิลปะและการรักษาส่งเสริมศิลปะของไทยว่า

...ศิลปะของไทยรุ่งเรืองมาแต่โบราณกาลและสามารถแสดงลักษณะของชาติได้อย่างแท้จริง ก็เพราะบรรพบุรุษของเรามุ่งมั่นเพื่อศิลปะด้วยความบริสุทธิ์ใจแท้ๆ ขอให้ศิลปินทั้งหลายพยายามรักษาความบริสุทธิ์ใจที่มีค่านี้ไว้ เพื่อยึดถือเป็นหัวใจในการสร้างงานศิลปะของท่านตลอดไป... (พระราชดำรัสเปิดการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติครั้งที่ ๑๕ เมื่อวันที่ ๓ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๐๗)

...ชาติที่เจริญแล้วย่อมพยายามรักษาส่งเสริมและเทิดทูนศิลปะของตน ศิลปะของไทยเราเป็นศิลปะที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์มาด้วยความประณีตบรรจงได้รับการนิยมตลอดมาจนบัดนี้ ควรที่เราจะพยายามจดจำฝังใจช่วยกันรักษามาตรฐานและค่านิยมเพื่อให้ศิลปะของเราก้าวหน้ากว้างขวางยิ่งขึ้น... (พระราชดำรัสเปิดการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติครั้งที่ ๑๔ เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๖)

นอกจากการอนุรักษ์ศิลปะของไทย เช่นที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ช่างศิลป์ของกรมศิลปากรเขียนซ่อมภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้มีการสร้างสรรค์งานศิลปะร่วมสมัยที่พัฒนามาจากศิลปะโบราณของไทยด้วย เมื่อ พ.ศ.๒๕๐๔ ทรงมีพระราชดำรัสให้เขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถพระพุทธรัตนสถานขึ้นใหม่ พระพุทธรัตนสถานตั้งอยู่ในพระราชฐานชั้นในในพระบรมมหาราชวัง เป็นงานสถาปัตยกรรมแบบไทยประเพณีในสมัยรัชกาลที่ ๔ แต่เดิมมีภาพจิตรกรรมแบบต้นรัชกาลที่ ๔ แต่ถูกไฟไหม้ด้านล่าง จุลทรรณพ พยาฆรานนท์ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปวัฒนธรรม กล่าวถึงจิตรกรรมในพระพุทธรัตนสถานว่า หลังจากทรงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงผนวชแล้ว

ทรงปรากฏว่า ควรจะมีภาพแสดงพระราชจริยวัตร จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เขียนภาพตั้งแต่เสด็จพระราชดำเนินนิวัติพระนครจนกระทั่งถึงทรงผนวช ทรงสนพระราชหฤทัยที่จะพัฒนาศิลปะเดิมของไทยให้มาเป็นร่วมสมัยและมีความเป็นไทย ครั้งนั้นจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ศิลปินของกรมศิลปากรไปเขียนภาพถวาย แต่ก็ยังไม่โปรดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์จะให้จิตรกรรมของไทยมีการพัฒนาจากภาพจิตรกรรมฝาผนังมาเป็นภาพที่ดูแล้วมีลักษณะเป็น ๓ มิติ และมีเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตปัจจุบัน เพื่อให้สอดคล้องกับการรับรู้เหตุการณ์ความเป็นไปของสังคมปัจจุบัน ทรงมีพระราชดำรัสบ่อยๆ ว่า มีคนเขาตัดพ้อว่าในรัชกาลปัจจุบันไม่มีศิลปะที่มีลักษณะเฉพาะดังกล่าวเลยทำอย่างไรจึงจะให้มีความรู้จักศิลปะในรัชกาลที่ ๔ ซึ่งได้ประสานลักษณะของศิลปะไทยประเพณีเข้ากับศิลปะสมัยใหม่ได้บ้าง (จุลทรรณพ พยาฆรานนท์, ๒๕๖๑)

ถึงแม้ว่าจิตรกรรมในพระพุทธรัตนสถานจะไม่สำเร็จตามพระราชประสงค์ แต่ก็นับว่าเป็นโชคดีที่ในเวลาต่อมาประชาชนชาวไทยได้ชื่นชมศิลปะสำหรับรัชกาลที่ ๔ ตามพระราชดำรัสในรูปแบบของภาพวาดในหนังสือพระราชนิพนธ์เรื่อง พระมหากษัตริย์

ในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี ใน พ.ศ.๒๕๓๔ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดพิมพ์พระราชนิพนธ์เรื่อง พระมหากษัตริย์ ที่ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นจากนิทานชาดก (ดูรายละเอียดในบทที่ ๕) พระราชนิพนธ์ฉบับนี้มีภาพจิตรกรรมงดงามประกอบเรื่อง โดยฝีมือของคณะศิลปินไทย ทั้งศิลปินอาวุโสและศิลปินรุ่นใหม่โดยมีพิษณุ ศุภนิมิต เป็นผู้ประสานงานและออกแบบรูปเล่ม และชูเกียรติ อุทกะพันธุ์ กรรมการผู้จัดการบริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) เป็นหัวหน้าโครงการ

พิษณุ ศุภนิมิต เล่าว่า เมื่อได้ทราบพระราชประสงค์ว่าภาพประกอบพระราชนิพนธ์ควรจะเป็นภาพวาดที่แทนยุคสมัย ซึ่งแสดงให้เห็นพัฒนาการของศิลปะไทยแต่โบราณมาจนถึงปัจจุบันได้ ด้วยคณะผู้จัดทำจึงได้พิจารณาหาศิลปินที่จะวาดภาพถวายในครั้งแรกพิษณุ ศุภนิมิต คิดว่าน่าจะมีศิลปินอาวุโสเป็นผู้รับผิดชอบงานนี้โดยตรง เพราะเป็นงานที่ต้องใช้ประสบการณ์มากทั้งการตีความจากพระราชนิพนธ์และมีฝีมือในการวาดภาพ จึงได้ทาบทามอาจารย์อาวุโสท่านหนึ่งให้เป็นหัวหน้ากลุ่ม เป็นผู้คิดแผนงานทั้งหมดและหาจิตรกรที่จะทำงานร่วมกลุ่มเองอาจารย์ท่านนั้นเห็นว่าเป็นงานใหญ่ที่ต้องทำสนองพระราชดำริให้เต็มความสามารถ แต่ท่านมีข้อจำกัดเรื่องเวลาและการจัดการต่างๆ โดยเฉพาะการตีความบทพระราชนิพนธ์ ท่านจึงจำเป็นต้องปฏิเสธ คณะผู้ดำเนินการจึงคิดว่างานนี้ควรจะเป็นการรวมศิลปินระดับมีชื่อเสียงของเมืองไทยมาทำงานร่วมกันเป็นงานหลวง จึงได้พิจารณาคัดเลือกศิลปินที่มีผลงานในลักษณะแนวไทยประเพณี ๘ คน แล้วทูลเกล้าฯ ถวายชื่อและผลงานของคณะศิลปินให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชวินิจฉัย รายชื่อศิลปินตามลำดับอาวุโสมีดังนี้ ประหยัด พงษ์ดำ พิชัย นริันต์ ปรีชา เกาทอง เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ ปัญญา วิจินธนสาร อีระวัฒน์ คະนะมะ จินตนา เปี่ยมศิริ และเนติกร ชินโย

นอกจากภาพจิตรกรรมประกอบเรื่องแล้วยังมีเหรียญประติมากรรมพระมหากษัตริย์ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานแก่ประชาชนด้วย เหรียญพระมหากษัตริย์เป็นเหรียญรูปกลมมีพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นยอด ด้านหน้าเหรียญมีพระบรมสาทิสลักษณ์เป็นภาพหุ่นต่ำ (bas-relief) มีคำว่า วิริยะ ที่เขียนด้วยอักษรไทยและอักษรเทวนาครี และคำภาษาอังกฤษว่า Perseverance อยู่ด้านล่าง ด้านหลังเหรียญเป็นรูปพระมหากษัตริย์และนางมณีเมขลา ซึ่งเป็นภาพ